

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ЎНІВЕРСІТЭТ

УДК 94(476) «18/19»(043.3)+
+323.22/.28(476)(091) «18/19» – 053.81(043.3)

Вярыга

Вадзім Аляксандравіч

**МОЛАДЗЬ У ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫМ ЖЫЦЦІ
НА ТЭРЫТОРЫІ БЕЛАРУСІ
(канец ХІХ ст. – жнівень 1914 г.)**

Аўтарэферат

дысертацыі на саісканне вучонай ступені

кандыдата гістарычных навук

па спецыяльнасці 07.00.02 – айчынная гісторыя

Мінск, 2019

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

Работа выканана ў Беларускаім дзяржаўным універсітэце.

Навуковы кіраўнік – **Коршук Уладзімір Канстанцінавіч**,
доктар гістрычных навук, прафесар,
прафесар кафедры гісторыі Беларусі
новага і навейшага часу
Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Афіцыйныя апаненты: **Гужалоўскі Аляксандр Аляксандравіч**,
доктар гістарычных навук, прафесар,
прафесар кафедры этналогіі, музеялогіі і
гісторыі мастацтваў
Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта;

Бусько Сяргей Іванавіч,
кандыдат гістарычных навук, дацэнт,
дацэнт кафедры філасофіі і гісторыі
УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт
фізічнай культуры».

Апаніруючая арганізацыя – **УА «Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт
імя П.М. Машэрава».**

Абарона адбудзецца 28 лістапада 2019 г. у 14.00 на пасяджэнні савета па абароне дысертацый Д 02.01.05 пры Беларускаім дзяржаўным універсітэце па адрасе: г. Мінск, вул. Ленінградская, 8 (корпус юрыдычнага факультэта), аўд. 407.

Паштовы адрас: пр-т Незалежнасці 4, Мінск, 220030.

Тэлефон вучонага сакратара: 209-57-09; e-mail: huzhalouski@gmail.com.

З дысертацыяй можна азнаёміцца ў Фундаментальнай бібліятэцы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Аўтарэферат разасланы «17» кастрычніка 2019 г.

Вучоны сакратар савета
па абароне дысертацый
доктар гістарычных навук прафесар

А.А. Гужалоўскі

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

1

УВОДЗІНЫ

Канец XIX ст. – жнівень 1914 г. – гэта час у гісторыі Беларусі, які вызначаўся шэрагам характарыстык, што якасна адрозніваюць яго ад іншых: актыўна праходзілі мадэрнізацыйныя працэсы, развіваліся капіталістычныя адносіны ў эканоміцы, фарміраваліся новыя сацыяльныя групы. Адбываліся змены ў грамадска-палітычным жыцці. Усё большую частку насельніцтва не задавальняла існуючае ў краіне самадзяржаўе, адсутнасць прававой роўнасці і іншыя феадальныя перажыткі, што ў сваю чаргу спрыяла рэвалюцыйнаму ўздыму ў краіне, фарміраванню палітычных партый і арганізацый, росту колькасці выступленняў, хваляванняў розных колаў грамадства. Сярод усіх катэгорый насельніцтва моладзь была той сацыяльнай групай, якая прымала актыўны ўдзел у адбываючыхся змяненнях, нярэдка з’яўляючыся іх ініцыятарам і галоўнай рухаючай сілай.

Нягледзячы на тое, што мінула стагоддзе, моладзь XXI ст., як і раней, актыўна ўдзельнічае ў сацыяльна-эканамічным і грамадска-палітычным жыцці Рэспублікі Беларусь: стварае свае арганізацыі, выказвае сваю пазіцыю па тых ці іншых пытаннях у сродках масавай інфармацыі, далучаецца да партый, у некаторых выпадках прымае актыўны ўдзел у грамадска-палітычных мітынгах, шэсцях і інш. Улічваючы тую важную і адметную ролю, якую адыгрывала моладзь як у мінулым, так і ў XXI ст., даследаванне моладзі беларускіх губерняў з’яўляецца актуальным, бо дазваляе лепш разумець сучасную моладзь, яе цікавасці і патрэбы, спрыяе працэсу яе сацыялізацыі, будаўніцтву дзяржаўнай маладзёжнай палітыкі.

На сённяшні дзень няма адзінага тлумачэння паняццю “моладзь”, няма і адзіных дакладна вызначаных яе ўзроставых межаў. Дысертантам разглядаецца **моладзь** як унутрана дыферэнцыраваная сацыяльна-дэмаграфічная група, якая ўключае ў сябе людзей ад 16 да 28 гадоў, якія знаходзяцца ў працэсе станаўлення і развіцця сацыяльнай, псіха-фізіялагічнай, культурнай і грамадзянскай сталасці, маюць свае сацыяльныя статусы і ролі ў грамадстве, функцыі і віды дзейнасці, а таксама каштоўнасныя арыентацыі, інтарэсы, патрэбы і непасрэдна звязаны з характарам сацыяльна-эканамічнага і грамадска-палітычнага ладу, гістарычнай сітуацыяй.

Тэрытарыяльныя межы даследавання ахопліваюць межы сучаснай Рэспублікі Беларусь. Разам з тым у мэтах сістэмнага разгляду вывучаемага пытання ў дысертацыі таксама закранаюцца іншыя тэрыторыі, дзе беларусы складалі большасць ці значную частку насельніцтва. Такім чынам, геаграфічныя межы пашыраюцца пяццю беларускімі губернямі: Мінскай, Віцебскай, Магілёўскай, Гродзенскай, Віленскай. Акрамя таго, праводзіцца параўнальны аналіз у кантэксце тых працэсаў, што адбываліся ў суседніх губернях і ў межах еўрапейскай часткі Расійскай імперыі.

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

2

Храналагічнымі межамі дысертацыі з'яўляецца канец XIX ст. – жнівень 1914 г. Ніжняя мяжа храналагічных рамак (1898 г.) тлумачыцца тым, што ў гэты час грамадска-палітычная актыўнасць моладзі значна ўзрасла ў параўнанні з папярэднім часам, што звязана з надыходам новага рэвалюцыйнага ўздыму ў краіне, паступовым стварэннем і актывізацыяй дзейнасці палітычных партый і арганізацый. З мэтай павелічэння кантролю за грамадска-палітычным жыццём краіны, у тым ліку на тэрыторыі беларускіх губерняў, узмацнення барацьбы супраць рэвалюцыйнага руху, у межах Дэпартаменту паліцыі была праведзена рэарганізацыя і быў створаны Асобны аддзел, які першым з дзяржаўных органаў Расійскай імперыі вылучыў барацьбу з грамадска-палітычнай дзейнасцю моладзі ў якасці адной з галоўных задач сваёй працы. Разам з тым, у мэтах больш глыбокага даследавання праблемы ў дысертацыі закранаецца і больш ранні час. Верхняя мяжа (жнівень 1914 г.) непасрэдным чынам звязана з пачаткам Першай сусветнай вайны і кардынальным змяненнем грамадска-палітычнага становішча на тэрыторыі беларускіх губерняў.

Да грамадска-палітычнай дзейнасці моладзі беларускіх губерняў у канцы XIX – пачатку XX стст. можна адносіцца па-рознаму, аднак вельмі важным з'яўляецца разуменне таго, што звяртаючыся да маладзёжнага пытання аднолькава небяспечны, як пазбяганне, так і празмернае выкарыстанне яго ў сваіх мэтах той ці іншай палітычнай сілай. Моладзь патрабавала і патрабуе пільнай, але ўзважанай увагі да сябе, і ні адна дзяржава, ні адно грамадства, ні адна палітычная ці грамадская сіла не павінны адмаўляць ёй у гэтым.

АГУЛЬНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА РАБОТЫ

Сувязь работы з навуковымі праграмамі (праектамі) і тэмамі

Даследаванне звязана з навукова-даследчымі працамі кафедры гісторыі Беларусі новага і навейшага часу Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта: «Эвалюцыя сацыяльнай актыўнасці насельніцтва Беларусі на этапе станаўлення індустрыяльнага грамадства (другая палова XIX – пачатак XX стст.)» (нумар дзяржаўнай рэгістрацыі 20113061), якая выконвалася ў межах дзяржаўнай праграмы навуковых даследаванняў «Гісторыя, культура, грамадства, дзяржава», а таксама «Сацыяльныя змены ў грамадстве ва ўмовах капіталістычнай трансфармацыі эканомікі Беларусі (1861 – 1914)» (нумар дзяржаўнай рэгістрацыі 20161683), якая выконваецца ў межах дзяржаўнай праграмы навуковых даследаванняў «Эканоміка і гуманітарнае развіццё беларускага грамадства», падпраграма «Гісторыя і культура».

Мэта і задачы даследавання

Мэта дысертацыйнай работы: паказаць месца моладзі ў грамадска-палітычным жыцці беларускіх губерняў у канцы XIX ст. – жніўні 1914 г.

У межах сфармуляванай мэты вызначаны наступныя *задачи*:

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

3

- 1) даць характарыстыку моладзі як сацыяльна-дэмаграфічнай групы;
- 2) паказаць ролю вучнёўскай моладзі ў грамадска-палітычным жыцці беларускіх губерняў;
- 3) вызначыць накірункі дзейнасці сялянскай і рабочай моладзі ў грамадска-палітычным жыцці;
- 4) раскрыць напрамкі ўзаемаадносін моладзі і рэвалюцыйна-дэмакратычных партый;
- 5) паказаць характар узаемаадносін моладзі з ліберальнымі і кансерватыўнымі партыямі.

Аб'ектам даследавання з'яўляецца моладзь як сацыяльна-дэмаграфічная група на тэрыторыі беларускіх губерняў у канцы XIX – пачатку XX ст.

Прадмет даследавання – грамадска-палітычная дзейнасць моладзі на тэрыторыі беларускіх губерняў у канцы XIX ст. – жніўні 1914 г.

Навуковая навізна

Навуковая навізна засноўваецца на тым, што дадзеная праца з'яўляецца першым спецыяльным навуковым даследаваннем, прысвечаным грамадска-палітычнай дзейнасці моладзі на тэрыторыі беларускіх губерняў у канцы XIX ст. – жніўні 1914 г. У дысертацыі ўпершыню прыводзяцца дадзеныя па колькасці моладзі на тэрыторыі беларускіх губерняў у разглядаемы час, яе пола-ўзроставая дыферэнцыяцыя, узровень адукаванасці, размеркаванне па прафесійных занятках. Вызначаюцца фактары, якія ўплывалі на грамадска-палітычную актыўнасць моладзі. Паказваецца яе роля ў развіцці беларускага нацыянальнага руху, асвятляюцца накірункі дзейнасці вучнёўскай, сялянскай і рабочай моладзі, разглядаюцца ўзаемаадносіны моладзі і партый розных палітычных плыняў.

Палажэнні, вынесеныя на абарону

1. Сацыяльна-эканамічныя і грамадска-палітычныя працэсы, якія адбываліся ў канцы XIX ст. – жніўні 1914 г. у Расійскай імперыі, аказвалі значны ўплыў на моладзь, у значнай ступені абумоўліваючы і яе структуру, і яе дзейнасць. На тэрыторыі пяці беларускіх губерняў у 1897 г. моладзь ва ўзросце 16-29 гадоў складала 36,5% ад усіх жыхароў беларускіх губерняў – 2 150 351 чалавек. У асноўным беларуская моладзь была малаадукаванай (36% ад усёй моладзі – 779576 чалавек), праваслаўнай (60% – 862806 чалавек ва ўзросце 20-29 гадоў), беларускамоўнай (840693 чалавекі – 59% ад усёй моладзі ва ўзросце 20-29 гадоў) і адносілася да асоб сельскага стану (1 084 558 чалавек – 76% ад колькасці моладзі ва ўзросце 20-29 гадоў). Па прычыне адсутнасці ў Расійскай імперыі спецыяльна распрацаванай заканадаўча аформленай маладзёжнай палітыкі ў беларускіх губернях за маральнае і грамадзянскае выхаванне моладзі адказвалі: сям'я, царква, навучальныя ўстановы.

2. Мадэрнізацыйныя працэсы, якія адбываліся ў беларускіх губернях, спрыялі актывізацыі грамадска-палітычнай дзейнасці вучнёўскай моладзі. З-за адсутнасці на тэрыторыі беларускіх губерняў вышэйшых навучальных устаноў дзейнасць моладзі канцэнтравалася ў межах гімназій, прагімназій, вучылішч, семінарыяў, настаўніцкіх інстытутаў. Станаўленне і разгортванне вучнёўскага руху на тэрыторыі беларускіх губерняў адбывалася ў канцы XIX ст. – снежні 1904 г., што праявілася ва ўзнікненні розных па памеры вучнёўскіх гурткоў. Аднак найбольшага росквіту актыўнасць вучнёўскай моладзі дасягнула падчас рэвалюцыі 1905–1907 гг., што звязана з агульным развіццём грамадска-палітычнага жыцця Расійскай імперыі, значнай агітацыйна-прапагандысцкай працай палітычных партый. Сярод праяў удзелу моладзі ў жыцці беларускіх губерняў можна адзначыць: удзел у маніфестацыях, выступленнях, забастоўках, агітацыйна-прапагандысцкую дзейнасць. Пасля рэвалюцыі 1905–1907 г. адбываецца агульнае значнае скарачэнне грамадска-палітычнай актыўнасці моладзі і на першы план яе дзейнасці выходзіць культурна-асветніцкая праца.

3. Дасягненні і складанасці сацыяльна-эканамічнай трансфармацыі беларускай вёскі ў другой палове XIX – пачатку XX ст. прыводзілі да росту актыўнасці сялянскай моладзі. Пры гэтым яе выступленні не былі адасобленымі, а з’яўляліся часткай усяго сялянскага руху на тэрыторыі беларускіх губерняў у разглядаемы час. Пераважная большасць выступленняў сялянскай моладзі адбывалася стыхійна і мела эканамічны, а не палітычны характар. Найбольшага росквіту яе дзейнасць дасягнула падчас рэвалюцыі 1905–1907 гг., што ў пэўнай ступені было звязана з агітацыйна-прапагандысцкай працай сярод сялянства з боку рэвалюцыйна-дэмакратычных партый. Пасля Першай расійскай рэвалюцыі грамадска-палітычная дзейнасць сялянскай моладзі амаль спыняецца. Не прывяла да актывізацыі грамадска-палітычнай дзейнасці і сталыпінская аграрная рэформа. Разам з тым, у гэты час моладзь канчаткова выйшла ў авангард усяго сялянскага руху на тэрыторыі беларускіх губерняў, у значнай ступені вызначаючы яго формы і метады дзейнасці.

Развіццё капіталістычных адносін садзейнічала росту колькасці рабочага класа на тэрыторыі беларускіх губерняў. Сярод працоўных найбольшай грамадска-палітычнай актыўнасцю адрозніваліся прадстаўнікі моладзі. Выступленні працоўнай моладзі былі часткай усяго рабочага руху на тэрыторыі беларускіх губерняў. Найбольшага размаху выступленні рабочай моладзі дасягнулі падчас Першай расійскай рэвалюцыі. Яна прымала актыўны ўдзел у дэманстрацыях, мітынгх, забастоўках, адначасова спалучаючы сацыяльна-эканамічныя і грамадска-палітычныя патрабаванні. Значную ролю ў актывізацыі дзейнасці рабочых адыгрывалі палітычныя партыі, перш за ўсе рэвалюцыйна-дэмакратычныя – БУНД, РСДРП, ПС-Р, БСГ і інш. Пасля

рэвалюцыі 1905–1907 гг. адбываецца значнае скарачэнне грамадска-палітычнай актыўнасці рабочай моладзі. Нягледзячы на некаторы ўздым маладзёжнага рабочага руху ў 1911 і 1913 гг., дасягнуць узроўню Першай расійскай рэвалюцыі ён не змог.

4. Выступаючы за карэннае змяненне грамадска-палітычнага і сацыяльна-эканамічнага ладу краіны, партыі рэвалюцыйна-дэмакратычнай плыні мелі найбольшы ўплыў сярод моладзі беларускіх губерняў. Пры гэтым, звычайна, менавіта моладзь стаяла ля вытокаў гэтых партый і складала іх асноўны сацыяльны падмурак. Найбольш актыўна яна ўзаемадзейнічала з такімі партыямі, як БУНД і ПС-Р, што было звязана са значнай рэвалюцыйнай актыўнасцю яўрэйскай моладзі і дамінаваннем сельскай гаспадаркі ў эканоміцы беларускіх губерняў. Партыя РСДРП карысталася меншай папулярнасцю з-за адноснай нешматлікасці рабочага класа і другаснасці сельскага пытання ў праграмных патрабаваннях партыі. БСГ не набыла вялікай распаўсюджанасці сярод моладзі беларускіх губерняў, аднак яе існаванне і актыўная дзейнасць значна паспрыялі нацыянальнаму абуджэнню беларускага народа, што ў сваю чаргу сведчыла аб тых глыбокіх мадэрнізацыйных зменах, якія адбываліся ў краіне. Найбольшага росквіту дзейнасць моладзі рэвалюцыйна-дэмакратычных партый дасягнула падчас Першай расійскай рэвалюцыі. Прадстаўнікі моладзі ўдзельнічалі ў мітынгах і маніфестацыях, сходах, забастоўках, займаліся агітацыйна-прапагандысцкай працай, ладзілі чытанні палітычных рэфератаў, ажыццяўлялі тэрарыстычныя акты і інш. Аднак пасля рэвалюцыі 1905–1907 гг. большасць мясцовых арганізацый партый прыпынілі сваю дзейнасць, што звязана з усталяваннем трэцячэрвенскай палітычнай сістэмы, арыштамі і высылкай актыўных членаў партый, агульным спадам грамадска-палітычнай актыўнасці насельніцтва беларускіх губерняў. Новы ўздым актыўнасці моладзі рэвалюцыйна-дэмакратычных партый наглядаўся толькі бліжэй да Першай сусветнай вайны.

5. Моладзь беларускіх губерняў слаба падтрымлівала партыі і арганізацыі ліберальнай і кансерватыўнай арыентацыі. Гэта было вынікам адносна невысокага распаўсюджвання ліберальных і кансерватыўных ідэй сярод насельніцтва беларускіх губерняў. Моладзі беларускіх губерняў, як і ў цэлым у Расійскай імперыі, было недастаткова ў ліберальных партыях радыкальнасці патрабаванняў па змяненні грамадска-палітычнага і сацыяльна-эканамічнага ладу краіны, актыўнасці ў палітычнай дзейнасці. Не падзяляла яна і кансерватыўныя ідэі аб нязменнасці палітычнай сістэмы і сацыяльна-эканамічнага ладу Расійскай імперыі, абмежаванасці ў правах розных катэгорый насельніцтва. Параўнальна актыўна развіваліся ўзаемадзейненні моладзі і ліберальных і кансерватыўных партый толькі падчас рэвалюцыі 1905–1907 гг. У гэты час галоўная сфера ўзаемадзеяння ліберальных і

кансерватыўных партый і моладзі была выключна ў галіне дабрачыннасці, культурна-асветніцкай працы (адкрыццё бібліятэк, школ, чытанне лекцый і інш.). Пасля рэвалюцыі большасць мясцовых аддзелаў ліберальных партый прыпыніла сваё існаванне, што амаль цалкам спыніла іх ўзаемадачынненні з моладдзю. У адрозненні ад агульнарасійскага павелічэння актыўнасці кансерватыўных партый пасля рэвалюцыі 1905–1907 гг., узаемаадносіны з моладдзю беларускіх губерняў не актывізаваліся, а нават мелі тэндэнцыю да зніжэння.

Асабісты ўклад саіскальніка

Дысертацыя з’яўляецца самастойным аўтарскім даследаваннем, падрыхтаваным на падставе вывучэння і аналізу шырокага кола крыніц з архівасховішчаў Беларусі, Расіі, Літвы, а таксама навуковай літаратуры па дадзенай праблеме.

Апрабацыя дысертацыі і інфармацыя аб укараненні яе вынікаў

Вынікі дысертацыйнай работы былі агучаны на 8 навуковых канферэнцыях: міжнародны маладзёжны навуковы форум “Ломаносов-2013” (Масква, 2013); міжнародная навукова-практычная канферэнцыя студэнтаў, аспірантаў і маладых навукоўцаў “VII Машеровские чтения” (Віцебск, 2013); “III Міжнародны Кангрэс даследчыкаў Беларусі” (Каўнас, 2013); міжнародная навукова-тэарэтычная канферэнцыя “Европа: актуальныя праблемы этнокультуры” (Мінск, 2013); міжнародная навукова-практычная канферэнцыя студэнтаў, аспірантаў і маладых навукоўцаў “IX Машеровские чтения” (Віцебск, 2015); “V Міжнародны Кангрэс даследчыкаў Беларусі” (Каўнас, 2015); “XIII Архіўныя чытанні” (Мінск, 2015); міжнародная навуковая канферэнцыя “Раманаўскія чытанні – XI” (Магілёў, 2015).

Апублікаванасць вынікаў дысертацыі

Асноўныя вынікі дысертацыі апублікаваны ў 11 навуковых работах, у тым ліку 5 артыкулах у навуковых выданнях у адпаведнасці з п.18 Палажэння аб прысуджэнні вучоных спупеняў і прысваенні вучоных званняў у Рэспубліцы Беларусь (агульным аб’ёмам 2,3 аўтарскага аркуша), 1 артыкуле у зборніку навуковых артыкулаў, 5 артыкулах у зборніках матэрыялаў навуковых канферэнцый.

Структура і аб’ём дысертацыі

Структура дысертацыі абумоўлена мэтай і задачамі даследавання. Дысертацыйная работа складаецца з пераліку ўмоўных абазначэнняў, уводзін, агульнай характарыстыкі работы, асноўнай часткі, якая ўключае 4 главы, заключэння, бібліяграфічнага спісу і 4 дадаткаў. Агульны аб’ём дысертацыі складае 182 старонкі, у тым ліку 4 дадаткі займаюць 19 старонак. Бібліяграфічны спіс утрымлівае 420 найменняў, у тым ліку асабістыя публікацыі саіскальніка вучонай ступені.

на пэўныя спробы, яны так і не здолелі. Апрача таго, у параўнанні з агульнарасійскай тэндэнцыяй росту колькасці і актыўнасці кансерватыўных партый пасля рэвалюцыі 1905–1907 г., узаемаадносіны з моладдзю амаль не змяніліся. [1, 2, 3, 11]

Рэкамендацыі па практычным выкарыстанні вынікаў

Матэрыялы і высновы дысертацыі могуць быць выкарыстаны пры распрацоўцы курсаў па гісторыі беларускай дзяржаўнасці, гісторыі беларускага нацыянальнага руху, гісторыі палітычных партый і рухаў, сацыяльна-эканамічнай гісторыі Беларусі канца XIX – пачатку XX стст., а таксама пры падрыхтоўцы падручнікаў, вучэбных дапаможнікаў, манаграфій і даведачна-інфармацыйных выданняў. Матэрыялы дысертацыйнага даследавання могуць быць карысны пры стварэнні навукова-папулярных фільмаў і літаратуры, накіраваных на патрыятычнае выхаванне моладзі Рэспублікі Беларусь.

СПІС ПУБЛІКАЦЫЙ САІСКАЛЬНІКА ВУЧОНАЙ СТУПЕНІ

Артыкулы ў навуковых выданнях згодна з п. 18 Палажэння аб прысуджэнні вучоных ступеняў і прысваенні вучоных званняў у Рэспубліцы Беларусь

1. Вярэга, В. А. Палітыка ўладаў Расійскай імперыі адносна сацыялістычных і ліберальных партый (канец XIX – пачатак XX ст.) / В. А. Вярэга // Российские и славянские исследования: науч. сб. / редкол.: А. П. Сальков, О. А. Яновский (отв. редакторы) [и др.]. – Минск : БГУ, 2012. – Вып. 7. – С. 137–140.

2. Вярэга, В. А. Узаемаадносіны паміж палітычнай паліцыяй і кансерватыўна-манархічнымі партыямі на тэрыторыі беларускіх губерняў (канец XIX ст. – жнівень 1914 г.) / В. А. Вярэга // Працы гістарычнага факультэта БДУ: навук. зб. / Беларус. дзярж. ун-т ; рэдкал.: У. К. Коршук (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск : БДУ, 2013. – Вып. 8. – С. 27–39.

3. Вериго, В. А. Борьба политических партий за молодежь на территории Беларуси (конец XIX – начало XX в.) / В. А. Вериго // Працы гістарычнага факультэта БДУ: навук. сб. / Беларус. дзярж. ун-т ; рэдкал.: У. К. Коршук (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск : БДУ, 2014. – Вып. 9. – С. 27–38.

4. Вярэга, В. А. Вучнеўская моладзь у грамадска-палітычным жыцці беларускіх губерняў у канцы XIX – пачатку XX стст. / В. А. Вярэга // Веснік БДУ. Серыя 3, Гісторыя. Эканоміка. Права. – 2015. – № 3. – С. 22–25.

5. Вярэга, В. А. Да пытання вывучэння грамадска-палітычнай дзейнасці моладзі на тэрыторыі беларускіх губерняў у канцы XIX – пачатку XX стагоддзя (на падставе дакументаў архіваў Рэспублікі Беларусь) / В. А. Вярэга // Архивы и делопроизводство. – 2016. – № 1. – С. 51–52.

Артыкулы ў іншых навуковых выданнях

6. Вярыга, В. А. Грамадска-палітычная дзейнасць рабочай і сялянскай моладзі на тэрыторыі беларускіх губерняў падчас рэвалюцыі 1905–1907 гг. / В. А. Вярыга // Современная молодежь и общество: сб. науч. ст. – Минск : РИВШ, 2016. – Вып. 4: Молодежь в мире глобализации и межкультурной коммуникации. – С. 42–47.

Артыкулы ў зборніках матэрыялаў навуковых канферэнцый

7. Вярыга, В. А. Віцебская гімназія ў гісторыі маладзёжнага руху на тэрыторыі Беларускіх губерняў (канец XIX – пачатак XX ст.) / В. А. Вярыга // VII Машеровские чтения. Материалы научно-практической конференции студентов, аспирантов и молодых учёных, Витебск, 24–25 сентября 2013 г. / Вит. гос. ун-т; редкол. : А. П. Солодков (гл. ред.) – Витебск : УО ВГУ им. П.М. Машерова, 2013. – С. 116–117.

8. Вериго, В. А. Общественно-политическое движение учащейся молодежи Виленского учебного округа (конец XIX – начала XX веков) [Электронный ресурс] / В. А. Вериго // Материалы международного молодежного научного форума «Ломоносов-2013», Москва, 9–12 апреля 2013 г. / Отв. ред. А. И. Андреев, А. В. Андриянов, Е. А. Антипов, К. К. Андреев, М. В. Чистякова – Москва : МАКС Пресс, 2013. – 1 электронный опт. диск (DVD-ROM)

9. Вярыга, В. А. Рабочая і вучнёўская моладзь у грамадска-палітычным жыцці Беларусі (канец XIX – пачатак XX стст) / В. А. Вярыга // Европа: актуальные проблемы этнокультуры: мат. VII межд. науч.-теорет. конф., г. Минск, 21 января 2013 г. – Минск, 2014. – С. 150–151.

10. Вярыга, В. А. Сялянская моладзь на тэрыторыі беларускіх губерняў падчас рэвалюцыі 1905-1907 гг. / В. А. Вярыга // IX Машеровские чтения. Материалы международной научно-практической конференции студентов, аспирантов и молодых учёных Витебск, 25 сентября 2015 г. / Вит. гос. ун-т; редкол. : И. М. Прищепа (гл. ред.). – Витебск : УО ВГУ им. П. М. Машерова, 2015. – С. 83–85.

11. Вярыга, В. А. Стаўленне ліберальных партый і арганізацый да грамадска-палітычнай дзейнасць моладзі на тэрыторыі беларускіх губерняў у пачатку XX ст. / В. А. Вярыга // Раманаўскія чытанні – XI : зборнік артыкулаў Міжнароднай навуковай канферэнцыі, Магілёў, 26-27 лістапада 2015 г. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2016. – С. 106–107.

РЭЗІЮМЭ

Вярыга Вадзім Аляксандравіч

Моладзь у грамадска-палітычным жыцці на тэрыторыі Беларусі
(канец XIX ст. – жнівень 1914 г.)

Ключавыя словы: моладзь, навучэнцы, сялянская моладзь, працоўная моладзь, грамадска-палітычнае жыццё, палітычныя партыі, таемныя арганізацыі, рэвалюцыянеры, лібералы, манархісты, палітычная паліцыя, Віленская навучальная акруга, беларускі нацыянальны рух.

Мэта даследавання: паказаць месца моладзі ў грамадска-палітычным жыцці беларускіх губерняў у канцы XIX ст. – жніўні 1914 г.

Метады даследавання. Пры напісанні дысертацыі ўжываліся агульналагічныя, спецыяльна-гістарычныя (гісторыка-параўнальныя, гісторыка-сістэмныя, гісторыка-генетычныя), колькасныя і міждысцыплінарныя (семантычны метады аналізу слоўнікавых дэфініцый, гісторыка-прававы метады) метады даследавання.

Атрыманыя вынікі і іх навізна. У дысертацыі раскрываюцца перадумовы і прычыны ўдзелу моладзі ў грамадска-палітычным жыцці беларускіх губерняў у канцы XIX – пачатку XX стагоддзяў. Вызначана колькасць моладзі і яе дыферэнцыяцыя па полаўзроставай, этна-рэлігійнай, моўнай і прафесійнай прыналежнасці. Выяўлены і вывучаны этапы і напрамкі дзейнасці навучэнцаў, працоўнай, сялянскай моладзі. Аналізуюцца ўзаемаадносіны моладзі з палітычнымі партыямі.

Рэкамендацыі па выкарыстанні. Матэрыялы дысертацыі могуць быць выкарыстаны пры напісанні артыкулаў, манаграфій і абагульняючых работ па гісторыі беларускай дзяржаўнасці і беларускага нацыянальнага руху, гісторыі палітычных партый і рухаў, сацыяльна-эканамічнай гісторыі Беларусі канца XIX – пачатку XX стст. Высновы даследавання могуць знайсці прымяненне пры падрыхтоўцы навучальных дапаможнікаў, лекцыйных курсаў для вышэйшых навучальных устаноў, факультатывых курсаў для сярэдняй школы. Акрамя таго, матэрыялы дысертацыйнага даследавання могуць быць карысны пры стварэнні навукова-папулярных фільмаў і літаратуры, накіраваных на патрыятычнае выхаванне моладзі Рэспублікі Беларусь.

Вобласць выкарыстання: гісторыя Беларусі, гісторыя беларускай дзяржаўнасці, гісторыя Расійскай імперыі, гісторыя палітычных партый і рухаў, гістарыяграфія, крыніцазнаўства.

РЕЗЮМЕ

Вериго Вадим Александрович

Молодежь в общественно-политической жизни на территории Беларуси
(конец XIX в. – август 1914 г.)

Ключевые слова: молодежь, учащиеся, крестьянская молодежь, рабочая молодежь, общественно-политическая жизнь, политические партии, тайные организации, революционеры, либералы, монархисты, политическая полиция, Виленский образовательный округ, белорусское национальное движение.

Цель исследования: показать место молодежи в общественно-политической жизни белорусских губерний в конце XIX в. – августе 1914 г.

Методы исследования. При написании диссертации применялись общелогические, специально-исторические (историко-сравнительный, историко-системный, историко-генетический), количественные и междисциплинарные (семантический метод анализа словарных дефиниций, историко-правовой метод) методы исследования.

Полученные результаты и их новизна. В диссертации раскрываются предпосылки и причины участия молодежи в общественно-политической жизни белорусских губерний в конце XIX – начале XX веков. Определено количество молодежи и её дифференциация по половозрастной, этно-религиозной, языковой и профессиональной принадлежности. Выявлены и изучены этапы и направления деятельности учащейся, рабочей и крестьянской молодежи. Анализируются взаимоотношения молодежи с политическими партиями.

Рекомендации по использованию. Материалы диссертации могут быть применены при написании статей, монографий и обобщающих работ по истории белорусской государственности и белорусского национального движения, истории политических партий и движений, социально-экономической истории Беларуси конца XIX – начала XX вв. Результаты исследования могут найти применение при подготовке учебных пособий, лекционных курсов для высших учебных заведений, факультативных курсов для средней школы. Кроме того, материалы диссертационного исследования могут быть полезны при создании научно-популярных фильмов и литературы, направленных на патриотическое воспитание молодежи Республики Беларусь.

Область использования: история Беларуси, история белорусской государственности, история Российской империи, истории политических партий и движений, историография, источниковедение.

RESUME

Viaryha Vadzim Aliaksandravich

Youth in social and political life on the territory of Belarus
(the end of XIX century – august 1914)

Keywords: youth, students, peasant youth, working youth, social and political life, political parties, clandestine organizations, revolutionaries, liberals, monarchists, political police, Vilna educational district, Belarusian national movement.

The purpose of the research: to show the role of youth in the social and political life of the Belarusian provinces in the late XIX century-august 1914.

The research methods. Logic, special historical (historical comparative, historical systemic, historical genetic), quantitative and interdisciplinary (semantic method of analysis of dictionary definitions, historical and legal) research methods were used.

The results obtained and their novelty. The thesis reveals the prerequisites and reasons for the participation of different categories of youth in the social and political life of the Belarusian provinces in the late XIX – early XX centuries. The number of young people and their differentiation by age, ethno-religious, linguistic and professional features are determined. The stages and activities of studying, working, peasant youth are identified and studied. The relations of youth with political parties are analyzed.

Recommendations for use. The dissertation material can be used in writing articles, monographs and generalizing works on the history of the Belarusian statehood and Belarusian national movement, history of political parties and movements, socio-economic history of Belarus in the late XIX – early XX centuries. The results of the study can be applied in the preparation of teaching aids, general lecture and special courses for secondary schools. In addition, the materials of the dissertation research can be useful in developing science-education films and literature aimed to patriotic education of Belarusian youth.

Area of use: history of Belarus, history of the Belarusian statehood, history of the Russian Empire, history of political parties and movements, historiography, source study.